

Rapportage

Inventarisatie ISK lesmateriaal

Juli 2017

 LOWAN school | info

Inhoudsopgave

INHOUDSOPGAVE	2
1. AANLEIDING & WERKWIJZE	3
2. ACHTERGROND	4
3. INVENTARISATIE ISK LESMATERIAAL - DESKRESEARCH	6
3.1. NT2	6
3.2. REKENEN/WISKUNDE	8
3.3. MAATSCHAPPIJLEER / BURGERSCHAP	8
3.4. AARDRIJKSKUNDE/ GESCHIEDENIS/ ECONOMIE	8
3.5. BIOLOGIE / VERZORGING	9
3.6. ENGELS	9
3.7. LOB / MENTORLESSEN	9
3.8. CREATIEVE VAKKEN	9
4. INVENTARISATIE GEBRUIKT LESMATERIAAL	10
4.1. VAKKEN OP DE ISK'S	10
4.2. NT2	11
4.3. REKENEN/WISKUNDE	13
4.4. MAATSCHAPPIJLEER/BURGERSCHAP	13
4.5. AARDRIJKSKUNDE/ GESCHIEDENIS/ ECONOMIE	14
4.6. BIOLOGIE/ VERZORGING	14
4.7. ENGELS	15
4.8. LOB/MENTORLESSEN	15
4.9. CREATIEVE VAKKEN (CKV, DRAMA, HANDVAARDIGHEID, TEKENEN, MUZIEK ETC.)	15
5. AANVULLENDE BEVINDINGEN: UITWISSELEN EN DIGITALE MIDDELEN	17
5.1. DELEN VAN (EIGEN) LESMATERIAAL	17
5.2. DIGITAAL VS FOLIO	17
6. UITKOMSTEN WERKSESSIE	18
7. CONCLUSIES EN VERVOLGSTAPPEN	20
7.1. VERVOLGSTAPPEN (DISCUSSIE)	20
BIJLAGE 1 – BETROKKENEN	22
BIJLAGE 2 - VRAGENLIJST	23
BIJLAGE 3 – BESCHIKBAAR MATERIAAL	24
BIJLAGE 4 – OVERZICHT GEBRUIKT MATERIAAL	28

1. Aanleiding & Werkwijze

De kwaliteit van het onderwijs aan nieuwkomers is voor het ministerie van OCW een belangrijk thema. Met de toename van het aantal nieuwkomers in voorgaande jaren is er ook druk ontstaan op het aanbod van lesmateriaal voor nieuwkomersonderwijs. Deze urgentie wordt onderschreven in het in 2017 verschenen rapport 'Vluchtelingen en onderwijs' van de Onderwijsraad. Het ministerie van OCW heeft LOWAN gevraagd om een inventarisatie te maken van het bestaande lesmateriaal voor nieuwkomersonderwijs.

Omdat LOWAN op dit moment onvoldoende capaciteit heeft om deze vraag op te pakken, wordt in een gesprek met LOWAN en Schoolinfo afgesproken dat Schoolinfo deze inventarisatie uit zal voeren. De vraag van LOWAN sluit aan op vragen vanuit het netwerk van Schoolinfo. Zo heeft Schoolinfo in 2016 een tweetal bijeenkomsten georganiseerd voor ISK's die zich hadden ingeschreven voor het project Leerling2020 (Gepersonaliseerd leren met behulp van ICT). Als één van de belangrijkste knelpunten voor de scholen werd genoemd dat het bestaande aanbod van (digitaal) lesmateriaal onvoldoende aan hun behoefte voldoet.

In april 2017 is gestart met de inventarisatie met het doel inzicht te krijgen in het bestaande beschikbare lesmateriaal voor het nieuwkomersonderwijs. De volgende vragen staan hierbij centraal:

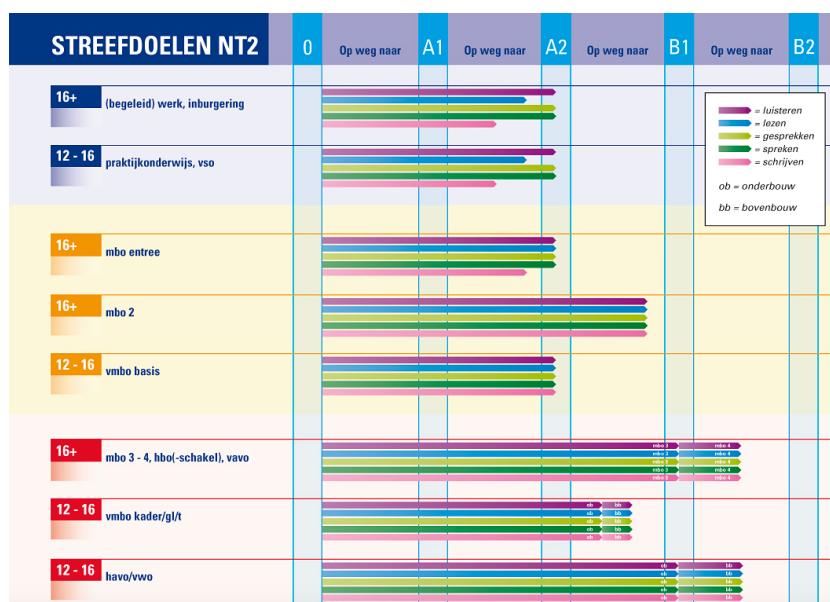
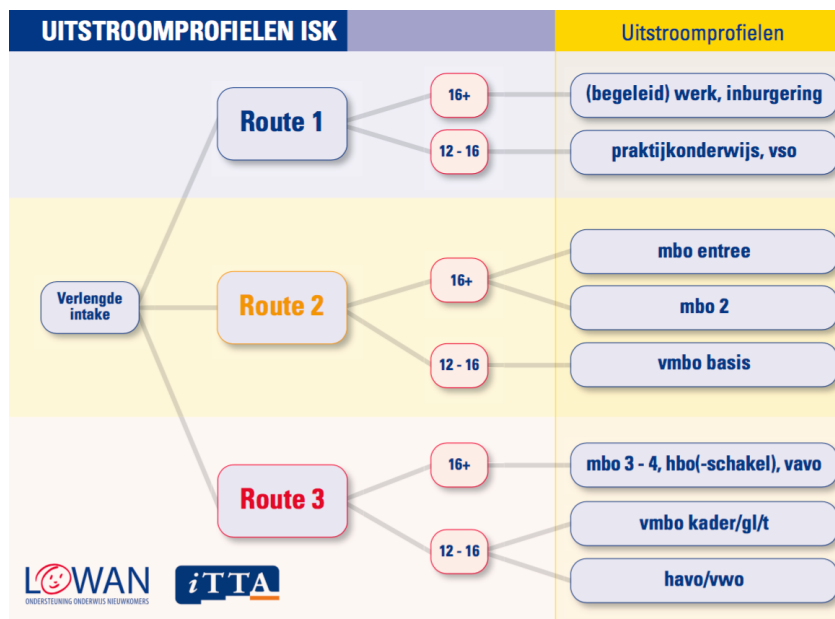
1. Welk materiaal is beschikbaar (digitaal en folio)?
2. Welk materiaal wordt gebruikt door scholen (digitaal en folio)?
3. Wat is de behoefte van ISK's t.a.v. materiaal (digitaal en folio)?
4. Hoe verhoudt deze behoefte zich tot het huidige aanbod?
5. Wat kunnen we doen om beter tegemoet te komen aan de behoefte?

Om antwoord te vinden op bovenstaande vragen, is gebruik gemaakt van een aantal onderzoeksmethoden:

- Deskresearch. Er is een overzicht gemaakt van bestaand materiaal. Hierbij is gebruik gemaakt van de databank lesmateriaal die te vinden is op de website van LOWAN, informatie uit gesprekken met ISK's, VO-Raad, ITTA en internet.
- Interviews. Aan een groep docenten van tien ISK's is gevraagd welk materiaal zij gebruiken en wat hun behoefte is ten aanzien van (dit) materiaal. In bijlage 1 is de lijst met geselecteerde scholen en geïnterviewde contactpersonen te vinden. In bijlage 2 is de vragenlijst te vinden die in de interviews is gebruikt.
- Werksessie. Met een groep van zes van de geïnterviewde ISK's en betrokken organisaties (zie bijlage 1) is een werksessie georganiseerd waarin de bevindingen uit het deskresearch en de interviews zijn gepresenteerd, geprioriteerd en de geselecteerde thema's zijn uitgediept.

2. Achtergrond

Voor het curriculum en lesmateriaal voor nieuwkomersonderwijs zijn geen kaders vastgesteld. Door LOWAN en ITTA zijn in 2016 uitstroomprofielen en leerlijnen ontwikkeld die wel als richtinggevend kunnen worden beschouwd. Er worden drie routes onderscheiden, verder onderverdeeld in acht uitstroomprofielen. Per uitstroomprofiel worden streefdoelen NT2, een voorbeeld lesprogramma en didactische aanpak beschreven. Het onderwijsprogramma is opgedeeld in twee fasen. In de eerste fase ligt de focus op NT2 en in de tweede fase wordt de omgeving waarin de leerling zal uitstromen er meer bij betrokken. Het raamwerk ziet er als volgt uit:

Het lesmateriaal dat wordt ingezet voor nieuwkomersonderwijs, is zeer verschillend van aard. Het aanbod kan in de volgende categorieën worden ingedeeld:

1. NT2-lesmateriaal voor ISK-leerlingen

2. NT2-lesmateriaal voor volwassenen
3. Regulier lesmateriaal voor VO
4. Regulier lesmateriaal voor PO

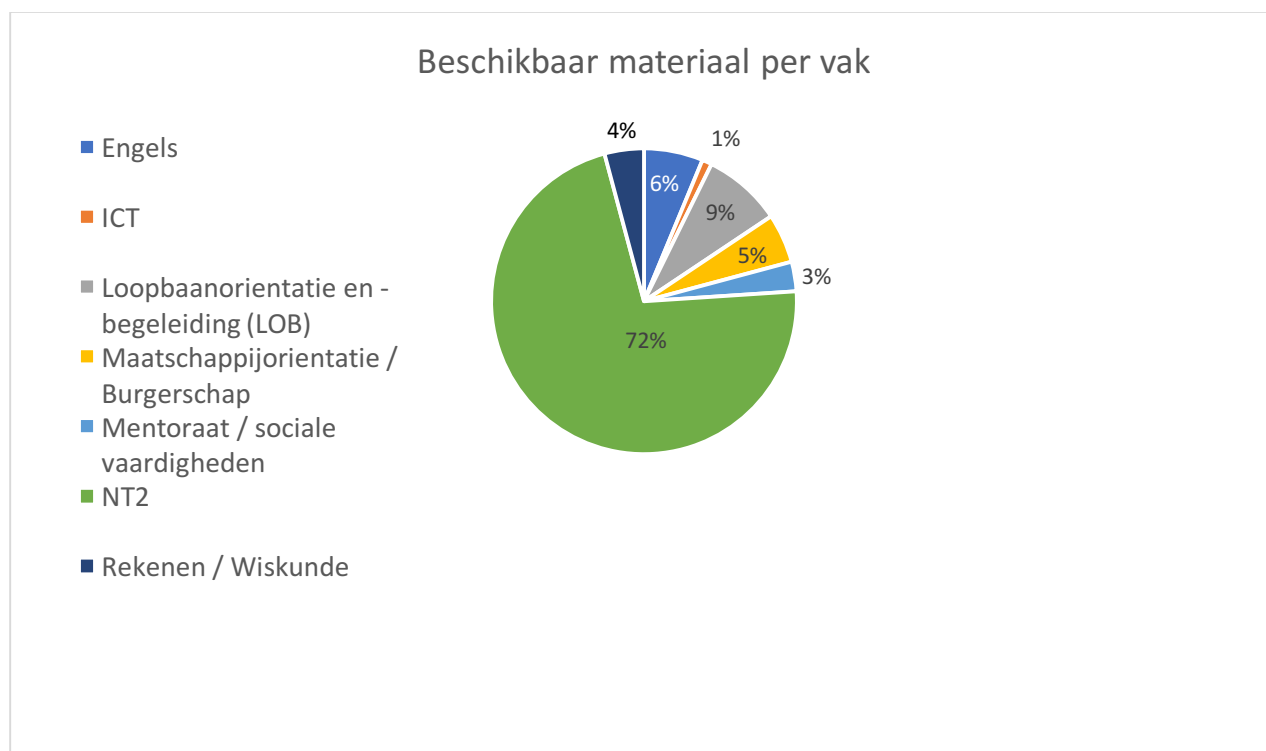
Op de website van LOWAN is een databank ingericht met lesmateriaal dat geschikt is voor de ISK. Deze databank is een jaar geleden gestart en bevat een overzicht dat door LOWAN en ISK's zelf wordt aangevuld en bijgehouden. Hierop wordt door LOWAN wel een kwaliteitscontrole uitgevoerd. De databank bevat materialen uit alle vier bovenstaande categorieën.

3. Inventarisatie ISK lesmateriaal - deskresearch

Voor de inventarisatie van het lesmateriaal is primair gebruik gemaakt van de databank van LOWAN, aangevuld met informatie uit gesprekken met ISK's, VO-Raad, ITTA en internet. In totaal zijn in deze inventarisatie ca. 100 titels opgenomen¹. Dit betreft zeer uiteenlopende typen materialen: van complete methoden tot materiaal voor een aantal lessen, tot leesboeken en andere ondersteunende materialen, zoals (kaarten-)spellen. Het betreft bovendien materialen voor zowel (regulier) PO, VO als volwassenenonderwijs. Aan de hoeveelheid materialen voor een bepaald vak kan dus niet direct worden afgelezen of dit materiaal voldoende dekkend en/of passend is.

Er wordt veel verschillend materiaal gebruikt in het nieuwkomersonderwijs. Het overzicht in deze inventarisatie is daarom ook niet uitputtend. Wel geeft het een beeld van het lesmateriaal.

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van het geïnventariseerde materiaal per vak. In bijlage 3 is een complete lijst opgenomen van alle geïnventariseerde materialen.

3.1. NT2

Verreweg het grootste deel van al het geïnventariseerde lesmateriaal, bijna driekwart, betreft materiaal voor NT2 onderwijs.

¹ In de databank van LOWAN staan meer titels, maar deze zijn bedoeld als studie-/naslagmateriaal voor docenten. In de inventarisatie is alleen lesmateriaal voor leerlingen meegenomen.

Methoden

Voor NT2 onderwijs in de ISK zijn de volgende bodymethoden te onderscheiden:

Titel	Kenmerken
Zebra	Methode uit 2002, geschreven voor de doelgroep 12-18 jarigen. Zebra wordt komend schooljaar (2017-2018) geüpdatet en (online) uitgebreid.
DISK	(Digitale) methode uit 2015, geschreven voor doelgroep 12-18 jarigen.
Hippo	Methode uit 2003, bedoeld voor NT2-zorgleerlingen met cognitieve beperkingen.
Breekijzer	Methode uit 1999, bedoeld voor langzaam lerende volwassenen. Deze methode wordt komend schooljaar (2017-2018) vernieuwd en geïntegreerd met de methode Ijsbreker.
Ijsbreker	Methode voor laag- en midden opgeleide volwassenen. Deze methode wordt komend schooljaar (2017-2018) vernieuwd.
Code Plus	Methode uit 2011, bedoeld voor hoogopgeleide volwassenen. Deze methode wordt komend schooljaar (2017-2018) vernieuwd
Delftse methode	Methode uit 2013, bedoeld voor hoogopgeleide volwassenen
7/43	Methode voor alfabetisering, bedoeld voor volwassenen

- Van bovenstaande 8 methoden zijn alleen *Disk*, *Zebra* en *Hippo* geschreven voor jongeren in de leeftijd 12-18 jaar, de andere methoden zijn voor volwassenen geschreven.
- *Hippo (2003)* is een relatief oude methode en specifiek voor NT2 zorgleerlingen geschreven.
- De enige methoden die goed toepasbaar zijn voor alle routes / niveaus, zijn DISK en Zebra.

Aanvullend lesmateriaal

Het complete aanbod NT2 materiaal bestaat, naast de bodymethoden die hierboven zijn genoemd, uit materiaal dat gebruikt kan worden voor de verschillende NT2-vaardigheidsonderdelen² of ter ondersteuning of aanvulling van een bodymethode.

- Het grootste deel wordt gevormd door materiaal voor het vaardigheidsonderdeel lezen. Dit betreft zowel lesboeken met opdrachten als ‘gewone’ leesboeken. Iets meer dan de helft hiervan is met name voor volwassenen geschreven.
- Voor de overige vaardigheidsonderdelen is minder beschikbaar materiaal geïnventariseerd. Hiervan is ca. de helft bovendien niet voor de doelgroep geschreven (vaak voor volwassenen, soms voor PO).

3.2. Rekenen/Wiskunde

Voor het vak Rekenen / Wiskunde zijn zes titels geïnventariseerd.

- Twee van deze zes titels zijn complete methoden: *Startrekenen* en *FF leren rekenen*. Deze zijn echter niet geschreven voor een NT2-doelgroep, maar voor leerlingen in het algemeen met beperkte rekenvaardigheid. Ze zijn in principe in te zetten voor alle routes.
- De overige titels vallen onder de categorie ‘aanvullend materiaal’ ter ondersteuning van het rekenen / wiskunde onderwijs. Het gaat dan veelal over losse oefeningen (bijv. Muiswerk).
- Wiskundetaal is de enige speciaal voor de ISK ontwikkelde leerlijn, met voorbeeldlessen om de overstap van een Nederlandse reken- of wiskunde methode makkelijker te maken.

3.3. Maatschappijleer / Burgerschap

Ongeveer een vijfde van al het geïnventariseerde materiaal betreft materiaal voor de vakken Maatschappijleer / Burgerschap.

- Hierbij gaat het voor een groot deel om materiaal dat primair voor NT2-lessen bedoeld is, maar *ook* kan worden gebruikt bij Maatschappijleer / Burgerschap.
- Een kleiner deel is wél specifiek voor Maatschappijleer / Burgerschap bedoeld, maar is niet voor een NT2-doelgroep geschreven.
- Een complete methode voor Maatschappijleer / Burgerschap voor de een NT2-/ISK-doelgroep ontbreekt. Alle geïnventariseerde materialen zijn dus ‘slechts’ ondersteunende materialen voor lessen of lessenreeksen
- Het materiaal dat geïnventariseerd is, is inzetbaar voor alle drie de routes.

3.4. Aardrijkskunde/ Geschiedenis/ Economie

Er is geen materiaal gevonden voor de vakken Aardrijkskunde en Economie in de ISK. Voor Geschiedenis zijn het lesboek *Nederland van toen tot nu* en de serie leesboekjes *Heftige historie* geschikt om te gebruiken. Beiden zijn geschreven voor een NT2-doelgroep.

² Onderdelen zijn: lezen, schrijven, luisteren, spreken, grammatica, woordenschat.

Complete methoden voor deze vakken voor een NT2-/ISK-doelgroep ontbreken in het geheel.

3.5. Biologie / verzorging

Er is weinig materiaal bekend dat geschikt is voor de vakken Biologie en Verzorging in de ISK. Het boek *Gezond bezig met taal* kan wel voor deze vakken worden gebruikt. NT2 en inhoud zijn hier aan elkaar gekoppeld wat het leren van de taal en het vak ten goede komt. Een complete methode voor deze vakken voor een NT2-/ISK-doelgroep ontbreekt in het geheel.

3.6. Engels

Ongeveer 6% van alle geïnventariseerde materialen zijn bedoeld voor het vak Engels. De helft hiervan betreft een complete methode.

- *New Headway* is een methode volledig in het Engels. *Stepping up* is een methode bedoeld voor het reguliere PO. *Holmwood's English Premium* is een reguliere VO-methode.
- Engels wordt vaak pas vanaf route 2 aangeboden. *Stepping up* zou ook in route 1 kunnen worden ingezet, de overige methoden kunnen vanaf route 2 worden ingezet.

3.7. LOB / Mentorlessen

Ongeveer 15% van al het geïnventariseerde materiaal is geschikt voor LOB en/of mentorlessen.

- Voor een deel gaat het om materiaal dat primair voor NT2-lessen bedoeld is, maar *ook* kan worden gebruikt voor LOB of mentorlessen. Het merendeel echter, ongeveer tweederde, is *specifiek* voor LOB of mentorlessen bedoeld.
- *Welkom op school* is de enige complete methode, de overige titels vallen onder 'aanvullend materiaal' ter ondersteuning. Deze methode is bedoeld voor de ISK en kan voor de alle routes ingezet worden.

3.8. Creatieve vakken

Er is weinig tot geen bestaand materiaal gevonden voor de creatieve vakken (drama, CKV, tekenen, handvaardigheid). Voor het vak Drama bestaat de methode *Drama maakt mijn hoofd weer blij*, die gebruikt kan worden als handleiding voor ISK docenten. Deze methode is specifiek voor de ISK doelgroep bedoeld.

4. Inventarisatie gebruikt lesmateriaal

Voor de inventarisatie van gebruikt lesmateriaal, zijn interviews afgenomen op tien ISK's. Daarin is gevraagd welk materiaal per vak wordt gebruikt, voor welke doelgroep en of dit materiaal voldoet aan de behoefte. Ook is gevraagd voor welke route of uitstroomprofiel welk materiaal wordt gebruikt. Niet elke ISK hanteert deze indeling echter op dezelfde manier. Bovendien wordt hetzelfde materiaal door verschillende scholen voor verschillende doelgroepen gebruikt. Het is dan ook lastig om het materiaal eenduidig op de routes en uitstroomprofielen te plotten. Hieronder volgt een analyse per vak, waar mogelijk aangevuld met informatie per doelgroep of route.

4.1. Vakken op de ISK's

Er is geen voorgeschreven onderwijsprogramma voor ISK's. Dit resulteert erin dat ISK's zelf bepalen welke vakken zij aan welke groepen aanbieden en hoeveel tijd zij hieraan besteden. Overigens zijn door LOWAN wel voorbeeld onderwijsprogramma's en lessentabellen opgesteld, welke gekoppeld zijn aan specifieke uitstroomprofielen. Niet alle scholen maken hier (op dezelfde manier) gebruik van.

De tien scholen die zijn bevroegd in deze inventarisatie bieden grotendeels dezelfde vakken aan. Ze verschillen wel in de hoeveelheid tijd die zij aan een bepaald vak besteden en welke vakken zij aan welke doelgroep aanbieden. De volgende vakken worden op de meeste deelnemende scholen aangeboden, al dan niet in combinaties met andere vakken:

NT2	Engels
Rekenen/wiskunde	LOB / mentorles
Maatschappijleer / burgerschap	Creatieve vakken
Aardrijkskunde / geschiedenis / economie	Biologie / verzorging
Natuurkunde / scheikunde	

- NT2 is voor alle ISK's de primaire focus. De scholen in deze inventarisatie besteden tussen 1/3^e en 2/3^e van de totale onderwijstijd aan NT2.
- De ruimte voor andere vakken varieert dan ook sterk, dit is afhankelijk van de tijd die voor NT2 is ingeruimd.
- ISK's hanteren verschillende fasen. In fase 1 ligt het accent op NT2-onderwijs. In fase 2 verschuift het accent naar de vakken gericht op de doorstroom van leerlingen naar het vervolgonderwijs.
- Niet alle vakken worden aan alle doelgroepen aangeboden. Vaak worden er afhankelijk van het uitstroomprofiel meer of minder of andere vakken aangeboden.
- Vakken als biologie, verzorging, aardrijkskunde, geschiedenis, economie, natuurkunde en scheikunde worden vaak in (verschillende) combinaties met elkaar aangeboden, in vakken als "wereldoriëntatie", "science", etc. In zulke gevallen lijkt het extra lastig om passend materiaal te vinden.

4.2. NT2

4.2.1 Wat wordt er gebruikt?

Bodymethoden

De volgende methoden worden het meest gebruikt op de ondervraagde scholen: *Disk*, *Zebra*, *Breekijzer* en *Ijsbreker*. 7/43 wordt door ongeveer de helft van de ondervraagde scholen gebruikt voor alfabetisering.

Aanvullend materiaal

Op alle ondervraagde scholen wordt Nieuwsbegrip gebruikt ter aanvulling op de bodymethode voor begrijpend lezen. Voor leesvaardigheid gebruiken bijna alle ondervraagde scholen de Beter Samen Verder Lezen methodiek. Verder zijn Op Schrift, Horen Zien Schrijven en Schrijven in Nederland veel gebruikte aanvullende materialen. Verder maken meerdere scholen ook gebruik van Anders nog iets?, het Avi-systeem, het Jeugdjournaal, Lezen doe je overal, Muiswerk, Oefenen.nl en Zeg 't eens.³

Eigen materiaal

Ongeveer de helft van de ondervraagde scholen maakt ook zelf materiaal. Dit is vaak samengesteld uit verschillende bestaande methoden en los materiaal.

4.2.2. Voldoet het aan de behoeften?

Hieronder worden per gebruikte methode de belangrijkste bevindingen weergegeven.

Disk (alle routes): Disk wordt door iets meer dan de helft van de scholen gebruikt. Belangrijkste voordelen die genoemd worden is dat het adaptief is, dat meerdere niveaus er mee kunnen werken en dat het goed aansluit op de belevingswereld van de ISK leerlingen. Als belangrijkste minpunt wordt genoemd dat DISK te weinig lesstof, of in ieder geval verwerkings-/oefenmateriaal, bevat. Je moet dan als docent nog veel aanvullend materiaal verzorgen. En omdat het helemaal digitaal is, moet er voldoende hardware beschikbaar zijn. Dit is niet voor alle scholen haalbaar. Ook zou je leerlingen niet goed kunnen volgen: je weet pas waar de leerling staat als hij/zij een toets gemaakt heeft.

Zebra (alle routes): zes scholen maken gebruik van Zebra, al dan niet als bodymethode voor NT2. Alle scholen geven aan dat Zebra erg verouderd is. Dit is wel gelijk het enige minpunt dat wordt genoemd. Voor de rest zijn de scholen die het gebruiken, redelijk tevreden over de methode. Het is een complete methode, alle vaardigheden zitten erin en het biedt voldoende afwisseling.

Breekijzer (m.n. route 1 & 2) / Ijsbreker (alle routes): De scholen die deze methoden gebruiken, zijn hier matig tevreden over. Het grootste nadeel is dat beide methoden geschreven zijn voor volwassenen. Ijsbreker krijgt in het komende schooljaar een update,

³ Er worden op de scholen nog een grote hoeveelheid aan andere materialen gebruikt die niet in deze analyse zijn opgenomen. In deze analyse staan de methoden die op minstens 3 scholen worden gebruikt. Het volledige overzicht is te vinden in bijlage 4.

het is nog niet duidelijk of deze weer als complete methode in de ISK kan worden gebruikt. Breekijzer zal een onderdeel worden van de vernieuwde IJSbreker methode.

7/43: de helft van de scholen maakt gebruik van deze methode voor analfabeten. De scholen geven aan dat deze methode in principe bruikbaar is, maar wel verouderd. Ook sluit hij niet helemaal aan op de belevingswereld van de ISK leerlingen omdat hij voor volwassenen bedoeld is. Er is ook een digitale component en extra materiaal beschikbaar voor deze methode. Dit is in de interviews met de betrokken ISK's niet besproken, het is dus niet duidelijk of de scholen hier gebruik van maken.

Naast de bodymethoden worden onderstaande materialen gebruikt voor de verschillende NT2-vaardigheden.

Nieuwsbegrip (alle routes): alle ondervraagde scholen gebruiken Nieuwsbegrip voor begrijpend lezen. Alle zijn hier erg tevreden over.

Beter Samen Verder Lezen (alle routes): een groot deel van de scholen gebruikt dit voor leesvaardigheid. Het materiaal is verouderd en voor volwassenen geschreven en sluit dus niet helemaal aan op de behoeften.

Op Schrift, Horen Zien Schrijven, Schrijven in Nederland (alle routes): dit zijn de meest gebruikte materialen voor schrijfvaardigheid. Geen van alle voldoet helemaal aan de behoefte. Op Schrift is wel voor jongeren geschreven, maar wordt minder geschikt bevonden voor beginners. Horen Zien Schrijven is geschreven voor basisonderwijs. Schrijven in Nederland is geschikt voor eerste weken/maanden. Dit materiaal is echter voor volwassenen geschreven. En een vervolgstap mist, de stap naar Op Schrift en Schrijfvaardigheid is te groot.

Zeg t eens en In Gesprek (route 2 en 3) worden door een aantal scholen gebruikt om spreekvaardigheid te bevorderen. Deze materialen zijn minder geschikt voor beginners.

4.2.3. Wat wordt gemist?

De scholen hebben een aantal punten benadrukt die zij missen. Deze komen het meest voor:

- Het geïnventariseerde materiaal is veelal geschreven voor volwassenen, of bedoeld voor het basisonderwijs. Dit sluit niet goed aan bij de belevingswereld van de doelgroep.
- Veel van de gebruikte methoden zijn verouderd. Zo is *Zebra* voor het laatst in 2002 uitgegeven. Scholen zijn/waren over het algemeen wel tevreden over *Zebra*. De vraag om modernisering komt vaak naar voren. Dit zal ook gebeuren, *Zebra* wordt komend schooljaar (2017-2018) geüpdatet en uitgebreid met een online leerplatform.
- Ook komt naar voren dat sommige methoden niet voldoende dekkend zijn (d.w.z. er is onvoldoende (verwerkings-)materiaal, al dan niet voor specifieke vaardigheidsonderdelen of voor specifieke niveaus), waardoor scholen zelf materiaal moeten maken, of moeten zoeken naar aanvullend materiaal. Duidelijk is dat de

scholen uit de geïnventariseerde materialen delen samenvoegen om zo alle onderdelen van het NT2 aan bod te laten komen.

- De mogelijkheden voor maatwerk/differentiatie zijn beperkt, terwijl er vaak grote niveaoverschillen bestaan binnen één groep.
- Verder ontbreekt er materiaal voor leerlingen die uitstromen richting HAVO/VWO en HBO. De Delftse methode en Code Plus sluiten wel redelijk aan, maar zijn beiden voor volwassenen bedoeld.
- Voor analfabeten is er geen geschikte methode die goed aansluit op de eigen belevingswereld.

4.3. Rekenen/Wiskunde

4.3.1. Wat wordt er gebruikt en voldoet dit aan de behoefte?

De meeste scholen maken gebruik van de methode *Startrekenen*. Deze bestaat uit verschillende niveaus & kan dus voor de verschillende routes worden ingezet. Het is niet specifiek bedoeld voor een NT2-/ISK doelgroep, maar iets minder talig dan andere methoden. Een aantal scholen gebruikt ook (delen van) reguliere VO-methoden, maar dit sluit volgens hen niet goed aan op het taalniveau van de leerlingen. Met name voor redactiesommen vormt dat een probleem. Om de stof uit bestaande methoden aan te laten sluiten op het (taal-)niveau van de leerlingen, wordt veel eigen materiaal gemaakt. Een enkele school maakt gebruik van materiaal dat door andere ISK's is gemaakt, oa. *Wiskundetaal* en *Wiskunde 0-1-2-3*. *Wiskundetaal* is heel nieuw en daardoor nog niet bekend bij veel ISK's, komend jaar komt een methode/lesboek als vervolg/verdieping uit.

4.3.2. Wat wordt gemist?

De meeste rekenen-/wiskundemethoden worden door de scholen te talig gevonden. Deze sluiten niet aan op het taalniveau van de ISK-leerling. Er is behoefte aan een methode die rekening houdt met het taalniveau van de leerling, door extra ondersteuning/aandacht voor reken-/wiskundetaal. Het niveau van de leerling zou met een niet-talige diagnostische instaptoets te bepalen moeten zijn.

4.4. Maatschappijleer/Burgerschap

4.4.1 Wat wordt er gebruikt en voldoet dit aan de behoefte?

Kijk op Nederland (alle routes) en *Welkom in Nederland* worden door de meeste scholen gebruikt als bodymethode. Dit zijn eigenlijk inburgeringsmethoden voor volwassenen en dus niet specifiek voor de ISK doelgroep. Ze worden meestal ook niet vanaf het begin ingezet. Daarnaast wordt er door een paar scholen gebruik gemaakt van (materiaal afkomstig uit) reguliere VO methoden. Ook dit is niet geschikt voor beginners. De meeste scholen gebruiken veel eigen materiaal ter aanvulling op de bodymethoden.

4.4.2. Wat wordt er gemist?

Een methode die aansluit op de belevingswereld en het taalniveau van de ISK leerlingen, ontbreekt in het geheel en is wel een wens van de meeste scholen. Dit materiaal zou moeten zijn opgebouwd uit thema's uit de dagelijkse praktijk met een opbouw van woordenschat /teksten van concreet naar abstracter.

4.5. Aardrijkskunde/ geschiedenis/ economie

4.5.1. Wat wordt er gebruikt en voldoet dit aan de behoefte?

Voor de vakken Aardrijkskunde, Geschiedenis en Economie wordt gebruik gemaakt van een mengeling van regulier VO materiaal (bijv. *Buitenland, Geschiedenis Werkplaats, Economisch Bekeken*) en eigen materiaal. Regulier VO materiaal is niet geschikt voor beginners vanwege het taalniveau en wordt pas ingezet in route 3 en/of schakelfase.

4.5.2. Wat wordt er gemist?

Scholen geven aan dat zij deze vakken geven om de leerlingen méér te kunnen bieden, met name in de periode voorafgaand aan de overgang naar het reguliere VO / Hoger onderwijs. Materiaal dat op NT2 niveau wordt geschreven voor deze vakken, ontbreekt in het geheel. Er is behoefte aan methode, evt. gecombineerd voor een aantal vakken en dan projectmatig, die aansluit op het taalniveau van de ISK leerlingen (met name niveau A1 - A2).

4.6. Biologie/ Verzorging

4.6.1. Wat wordt er gebruikt en voldoet dit aan de behoefte?

Voor Biologie en Verzorging zijn geen methoden beschikbaar die aansluiten op het taalniveau van de ISK- leerlingen. Voor woordenschat Biologie wordt wel gebruik gemaakt van *Schooltaalwoorden Biologie*. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van reguliere VO methoden (oa. *Nektar* en *Biologie voor jou*), maar dit is lastig, zeker voor beginners, omdat het taalniveau dan nog niet voldoende is. Voor Verzorging wordt door enkele scholen gebruik gemaakt van *Werkportfolio*, een methode voor het praktijkonderwijs. Daarnaast wordt voor beide vakken, noodgedwongen, veel eigen materiaal ontwikkeld en 'geknipt en geplakt' uit ander lesmateriaal, van internet en andere bronnen.

4.6.2. Wat wordt gemist?

Een methode die aansluit op de belevingswereld en het taalniveau van de ISK leerlingen, ontbreekt in het geheel en is wel een wens van de meeste scholen. Hierin zou een 'Gezonde levensstijl' het centrale thema kunnen zijn.

4.7. Engels

4.7.1 Wat wordt er gebruikt en voldoet dit aan de behoefte?

Voor Engels wordt veelal gebruik gemaakt van reguliere VO-methoden, zoals *New Headway* en *Stepping Stones*. Deze materialen worden vooral in routes 2 en 3 gebruikt (vaak wordt het vak Engels ook niet aangeboden in route 1). Dit reguliere materiaal voldoet volgens de scholen redelijk. Wel is er extra aandacht voor de begrippen en woorden nodig en wordt er dus aangevuld met eigen materiaal, al dan niet geknipt en geplakt uit andere methoden. Een Engels-engels-methode heeft als voordeel dat er geen Nederlands in zit. Het is echter een nadeel wanneer er in het vervolgonderwijs wél weer gebruik wordt gemaakt van een Nederlands-engels-methode.

4.7.2. Wat wordt gemist?

Een enkele school heeft behoefte aan een passende complete methode voor Engels, vergelijkbaar met DISK. De meeste scholen lijken echter tevreden en de behoefte aan ander materiaal is dan ook klein.

4.8. LOB/Mentorlessen

4.8.1. Wat wordt er gebruikt en voldoet dit aan de behoefte?

De methode *Welkom op School* wordt door 3 van de scholen gebruikt. Deze is specifiek bedoeld voor ISK leerlingen en sluit aan op de behoefte van de scholen. Een enkele school geeft wel aan dat het materiaal niet voldoende biedt om een jaar mee te vullen, en dat deze dus aangevuld moet worden met ander, eigen materiaal.

De overige scholen gebruiken een mix van reguliere methoden, zoals *Leefstijl*, *Knap Kind* en *Zo werkt het* (methode uit het praktijkonderwijs) en eigen materiaal.

4.8.2. Wat wordt gemist?

Er bestaat geen methode voor studieloopbaanbegeleiding voor ISK. Meerdere scholen geven aan hier sterke behoefte aan te hebben. Ook een beroepentest die minder talig is, wordt genoemd als wens.

4.9. Creatieve vakken (CKV, drama, handvaardigheid, tekenen, muziek etc.)

4.9.1. Wat wordt er gebruikt en voldoet dit aan de behoefte?

Een enkele school gebruikt *Drama maakt mijn hoofd weer blij*. Verder geven alle scholen aan dat zij voor de creatieve vakken vooral gebruik maken van eigen (samengesteld) materiaal.

De docenten die deze vakken geven zijn vaak zelf erg creatief en stellen zelf hun lessen samen en stemmen dit af op de behoefte van de groep. Er wordt wel 'geknipt en geplakt' vanuit materiaal en opdrachten uit het basisonderwijs en van internet (zoals *Beeldbijdehand.nl*, *Lesbeeld.nl*, *Tekenenenzo.blogspot.nl*).

Voor alle scholen voorziet dit voldoende in de behoefte.

4.9.2. Wat wordt gemist?

Niets, zie boven.

5. Aanvullende bevindingen: uitwisselen en digitale middelen

5.1. Delen van (eigen) lesmateriaal

Alle scholen geven aan zelf veel materiaal te maken (al dan niet samengesteld uit bestaand materiaal). Dit gebeurt voor vrijwel alle vakken. Dit materiaal wordt binnen de ISK wel gedeeld, maar tussen ISK's maar weinig. Een aantal ISK's is lid van een regionaal netwerk, en wisselt binnen dit netwerk 'wel eens' iets uit, maar dit gebeurt niet structureel of regelmatig. Er wordt niet tot nauwelijks gebruik gemaakt van open source materialen, zoals *Wikiwijs*. Scholen geven wel aan dat het delen van materiaal, bijvoorbeeld via een digitaal platform, kansen biedt.

Een aantal scholen en andere betrokkenen benoemt dat het delen gehinderd wordt door auteursrechten die rusten op materiaal dat gebruikt wordt bij het samenstellen/ontwikkelen van eigen materiaal. Ook kan de kwaliteit van materiaal dat gedeeld wordt, erg verschillen, en goede kwaliteitscontrole is lastig.

Er is een aantal docenten van ISK's die '(semi-)professioneel' materiaal ontwikkelen en dit al dan niet actief beschikbaar maken voor andere ISK's. Dit doen zij om een bestaand gat op te vullen: omdat het materiaal überhaupt niet bestaat of omdat het bestaande materiaal niet up-to-date, passend en/of flexibel in te zetten is. Voorbeelden hiervan zijn: *Wiskundetaal*, *Wiskunde 0-1-2-3 (Taalcentrum Het Element)* en digitaal NT2-materiaal van DENISE.

5.2. Digitaal vs Folio

Alle scholen maken voor een deel van de lesstof gebruik van digitaal materiaal. Dit betreft voornamelijk de NT2 methode DISK. Hoe groot dit deel is, verschilt erg per school. Veel scholen noemen de vereiste hardware als knelpunt voor het gebruik van digitaal materiaal. Vaak beschikken zij over onvoldoende laptops/PC's om volledig digitaal te werken. De meeste scholen zijn overigens voor een mix van digitaal materiaal en folio. Digitaal materiaal biedt kansen voor deze doelgroep om adaptief les aan te kunnen bieden. Omdat de verschillen tussen leerlingen op ISK's vaak groot zijn, is het belangrijk om te kunnen differentiëren. Digitale materialen en/of middelen maken dit vaak makkelijker.

6. Uitkomsten werksessie

In een werksessie met zes ISK's, LOWAN, ITTA, VO-raad en OCW zijn bovengenoemde bevindingen per vak gepresenteerd en verder uitgewerkt. Per vak is aangegeven wat door de ISK's in de interviews als belangrijke behoeften worden genoemd. De aanwezige scholen hebben vervolgens aangegeven welke van deze behoeften zij het belangrijkste vonden.

Hieruit komen de volgende onderwerpen naar voren:

- NT2 methode alfabetisering voor ISK doelgroep
- LOB methode voor ISK doelgroep
- NT2 bodymethode voor ISK doelgroep
- Rekenen / wiskunde methode voor ISK doelgroep (met extra aandacht voor taal)

In groepen zijn vervolgens drie van de belangrijkste behoeften verder besproken. Hieronder worden per onderwerp belangrijkste punten beschreven die in de groepen zijn besproken.

1. *NT2 methode voor alfabetisering.* Een passende methode voor alfabetisering wordt sterk gemist. Voor deze doelgroep (jongeren van 12-18 jaar) is er nauwelijks materiaal beschikbaar.
 - a. De scholen hebben vooral behoefte aan materiaal dat flexibel en gedifferentieerd ingezet kan worden. Verschillen tussen leerlingen binnen alfabetiseringsklassen kunnen groot zijn.
 - b. Het materiaal moet makkelijk te combineren zijn / aansluiten op een reguliere NT2 methode.
 - c. Het materiaal moet aandacht hebben voor verschillen in niveau en leeftijd.
 - d. Er moet een deel zelfstandig werk in zitten, naast klassikale stof.
 - e. Een nieuwe methode zou bij voorkeur moeten worden ontwikkeld vanuit de praktijk (ISK docenten), ITTA voor wetenschappelijke onderbouwing en bijvoorbeeld SLO vanuit leerdoelen gedachte.
 - f. Uitgevers vinden de markt waarschijnlijk te klein. Er zou gekeken kunnen worden naar mogelijkheden om de voor deze leerlingen beschikbare leermiddelenbudgetten gezamenlijk in te zetten voor de ontwikkeling van het benodigde materiaal.
2. *LOB methode voor de ISK doelgroep.* Er is zeer veel behoefte aan LOB lesmateriaal dat aansluit op het taalniveau van leerlingen.
 - a. Het vak leent zich niet voor een klassikale methode, maar meer voor een thematische insteek.
 - b. Het lesmateriaal moet theorie op verschillende thema's (op NT2 niveau) bevatten in combinatie met een grote hoeveelheid verwerkingsopdrachten waarmee gedifferentieerd kan worden.
 - c. Met behulp van een portfolio kan daarbij inzichtelijk gemaakt en bijgehouden worden waar leerlingen goed in zijn en waar hun interesses liggen.
 - d. Er is behoefte aan een minder talige richtingen-, beroepskeuze- en studiekeuzetest.
 - e. Het materiaal zou ontwikkeld moeten worden door ISK's (mensen met NT2 ervaring) en LOB specialisten.
 - f. De wens is om het materiaal zou digitaal / online beschikbaar te maken, maar wel met mogelijkheid om met folio te werken (dus printbaar).

3. *NT2 bodymethode voor de ISK doelgroep*. Bestaande bodymethoden (waaronder *DISK* en *Zebra*) voldoen niet voor alle scholen aan de behoefte, omdat deze ofwel voor volwassenen bedoeld zijn, ofwel niet compleet / uitdagend genoeg, ofwel verouderd zijn. Een aantal bodymethoden zal komend schooljaar uitgebreid en geüpdatet worden, maar op het moment van de werksessie hebben de scholen hier nog geen ervaring mee. Hieronder zijn dan ook de aandachtspunten weergegeven die de scholen op basis van hun ervaring met huidige methoden hebben benoemd.
- a. Omdat er zoveel verschillen zijn tussen leerlingen en tussen ISK's is het moeilijk om één complete methode te ontwikkelen die overal aansluit.
 - b. Een bodymethode zou uit meerdere afwisselende, dekkende modules moeten bestaan die gezamenlijk een complete leerlijn beslaan zodat deze in te zetten zijn voor verschillende doelgroepen. De modules moeten voldoende uitdaging en afwisseling bieden en dekkend zijn, zodat in principe geen aanvullend materiaal ontwikkeld hoeft te worden om een lessenreeks / leerjaar mee te vullen.
 - c. De bodymethode moet thema's bevatten die aansluiten op de belevingswereld van deze jongeren.
 - d. Vanwege de vaak grote niveauverschillen tussen leerlingen, moet de methode voldoende mogelijkheden bieden om te kunnen differentiëren in niveaus.
 - e. Het moet makkelijk zijn om de ontwikkeling van leerlingen te kunnen volgen.
 - f. De methode moet bij voorkeur een mix van digitaal en folio materiaal bevatten. Digitaal materiaal maakt het makkelijker om te differentiëren. Bovendien kan het een verrijking / verdieping van de verwerkingsstof bieden.

7. Conclusies en vervolgstappen

De bevindingen uit deze inventarisatie en de behoeften vanuit de ISK's die hierin zijn betrokken, sluiten aan op het adviesrapport van de Onderwijsraad. Het aanbod van lesmateriaal waarmee ISK docenten moeten werken is beperkt en in veel gevallen verouderd en niet passend op de doelgroep:

- Het aanbod van lesmateriaal dat aansluit op de belevingswereld van anderstalige jongeren in de leeftijd van ca. 12-18 en rekening houdt met het taalniveau van deze leerlingen, is zeer beperkt.
- Voor NT2 is het aanbod het grootst. Daarvan is echter maar een deel specifiek gericht op jongeren.
- Voor andere vakken dan NT2 is het aanbod van passend materiaal zeer klein tot niet-bestaand.
- Veel ISK's hebben behoefte aan meer, beter en/of meer up-to-date lesmateriaal voor de ISK. Bij voorkeur complete methoden die aansluiten op de belevingswereld van de ISK leerling.
- Noodgedwongen wordt gebruik gemaakt van (delen van) regulier VO-lesmateriaal voor de vakken naast NT2. Het taalniveau van de leerlingen maakt echter dat dit niet goed aansluit.
- Er wordt veel eigen materiaal gemaakt op de ISK's. Dit wordt niet veel gedeeld met andere scholen. O.a. auteursrechten en kwaliteitscriteria maken dit moeilijk. De behoefte aan delen van materiaal, bij voorkeur via een digitaal platform, is echter groot.
- Scholen hebben behoefte aan een mix van folio en digitaal materiaal. Dit heeft vooral te maken met de benodigde hardware wanneer alleen digitaal materiaal wordt gebruikt. Tegelijkertijd biedt digitaal materiaal kansen voor deze doelgroep om adaptief les aan te kunnen bieden.
- Scholen hebben sterk de behoefte om betrokken te zijn bij het ontwikkelen van lesmateriaal.

De meest urgente behoefte van de scholen ligt bij nieuw te ontwikkelen NT2 lesmateriaal voor analfabeten en NT2 lesmateriaal voor de vakken Loopbaan Oriëntatie en -Begeleiding en Rekenen / Wiskunde. Dit materiaal is niet of onvoldoende beschikbaar.

Daarnaast heeft een aantal scholen aangegeven behoefte te hebben aan een complete bodymethode NT2 met een doorlopende leerlijn van A1 – B1. Er zijn wel degelijk dergelijke methoden beschikbaar, maar deze sluiten onvoldoende aan op de behoefte van de scholen. Een aantal van deze methoden zal in het komende jaar vernieuwd worden. Het kan dus zijn dat zij daarmee wel (beter) voldoen aan de behoefte van de scholen. Omdat de scholen er nog geen ervaring mee hebben, hebben we dit in deze inventarisatie echter niet mee kunnen nemen.

7.1. Vervolgstappen (discussie)

In hoofdstuk 6 zijn voor de belangrijkste behoeften die uit deze inventarisatie naar voren zijn gekomen, enkele aanbevelingen gedaan. Er liggen kansen om een aantal concrete

aanbevelingen / ideeën voor in onderstaande tabel genoemde onderwerpen op korte termijn verder uit te werken.

NT2 methode voor alfabetisering	NT2 bodymethode
LOB methode	Digitaal platform om materiaal te delen
Methode Rekenen / Wiskunde	

Vervolgstappen

- Faciliteren van het proces van realiseren van materiaal voor Alfabetisering, LOB en Rekenen/wiskunde. Hierbij is een gedifferentieerde aanpak wenselijk waarin samengewerkt wordt door ISK's, reguliere VO-scholen en expertise vanuit andere organisaties, zoals LOWAN, ITTA, VO-Raad en marktpartijen. Hierin kunnen ook mogelijkheden worden meegenomen om reeds ontwikkeld materiaal vanuit ISK's door te ontwikkelen en/of uit te breiden. Ook de mogelijkheden voor financiering kunnen in beeld worden gebracht. Een mogelijke aanpak is een aanbesteding waarbij co-creatie tussen scholen en marktpartijen of een klankbordgroep vanuit scholen wordt opgenomen. Met de update van een aantal NT2 bodymethoden welke komend schooljaar uitkomen, is nog niet duidelijk welke behoeften t.a.v. van een complete NT2 bodymethode blijven bestaan. Het is zinvol om de ervaringen met de vernieuwde methoden te volgen en te onderzoeken in hoeverre hiermee aan de nu geïnventariseerde behoeften wordt voldaan.
- Ophalen van wensen en eisen rondom het delen van materiaal via een digitaal platform en de mogelijkheden hiertoe in kaart brengen.
- Om scholen breder te betrekken, zullen we de conclusies van deze rapportage delen binnen de netwerken van LOWAN-vo en met de klankbordgroep voor bestuurders ISK van de VO-Raad en inventariseren welke kansen en mogelijkheden zij nog zien.

Bijlage 1 – Betrokkenen

Interviews

Naam school	Naam geïnterviewde
Montessori College Oost	Albert Stavast
Etty Hillesum Lyceum	Fura Grol
Stedelijk Dalton Lyceum	Jan-Gerrit Tjhuis
Summa College School 23	Nicole Dubois
Internationale Taalgroep Emmen	Bertha Sandker
Carmelcollege Gouda	Lianda Oorschot & Pepijn Paalvast
ISK Groningen	Dik Smeenk
ISK Walcheren	Irene Duden
Ithaka ISK Utrecht	Marije van Weelderen
Valuascollege	Fenna Bongers

Werksessie

Organisatie

Etty Hillesum Lyceum
Carmelcollege Gouda
ISK Groningen
Ithaka ISK Utrecht
ITTA
LOWAN
Ministerie van OCW
Schoolinfo
Summa College School 23
Valuascollege
VO-Raad

Bijlage 2 - vragenlijst

- Welke vakken geven jullie?
 - NT2 (lezen, luisteren, schrijven, spreken, woordenschat)
 - Rekenen/Wiskunde
 - Aardrijkskunde
 - Biologie/verzorging
 - Economie
 - Maatschappijleer/burgerschap
 - Engels
 - Loopbaanoriëntatie
 - Verzorging
 - ICT
 - Handvaardigheid/CKV
- Welke lesmaterialen gebruik je voor de verschillende vakken binnen jullie ISK's:
 - Welke methoden?
 - Welk eigen ontwikkeld materiaal?
 - In hoeverre wordt dit gedeeld met andere ISK's?
 - Open source materiaal (bv. Wikiwijs)?
 - Aanvullend materiaal?
- Maak je gebruik van verschillend materiaal per leerroute/uitstroomprofiel?
 - Ja, ...
 - Nee, ...
- Voldoet het huidige aanbod/gebruikte materiaal aan je behoefte?
 - Zo ja, waarom wel?
 - Zo nee, waarom niet?
 - Wat mis je aan (digitaal) lesmateriaal?
 - Wie zou dat moeten maken/faciliteren?
 - Voorkeur voor digitaal of folio?
 - Digitaal, omdat ...
 - Folio, omdat ...

Bijlage 3 – geïnventariseerd materiaal

NT2

Titel	Vak	Type materiaal	ISK specifiek?*
7/43	NT2 - alfabetisering	Methode	nee
ABC-doe je mee?	NT2	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Alfalfa	NT2 – alfabetisering	Methode	nee
Anders nog iets?	NT2 - lezen	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Anne Frank; haar leven	NT2 - lezen	Leesboek	nee
Beeldboek	NT2 - lezen	Leesboek	nee
Beter Lezen	NT2 - lezen	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Boeken boeien - serie	NT2 - lezen	Leesboek	nee
Breekijzer	NT2	Methode	nee
Code Plus	NT2	Methode	nee
De finale	NT2	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
De opmaat	NT2	Methode	nee
De sprong	NT2	Methode	nee
De taaltrap	NT2	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Delftse methode basiscursus 1&2	NT2	Methode	nee
Delftse methode Nederlands voor buitenlanders	NT2	Methode	nee
Dictoglos	NT2	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Disk	NT2	Methode	ja
Disk oefenboek woorden	NT2 - schrijven	Methode	ja
Disk werkboek taken	NT2	Methode	ja
Eenvoudige basisgrammatica NT2	NT2 - grammatica	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Gezond bezig met taal	NT2	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Hippo	NT2	Methode	ja
Horen zien en schrijven	NT2 - schrijven	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Ijsbreker Plus	NT2	Methode	nee
In gesprek	NT2 - spreken	Lesmateriaal tbv lessenreeks	ja
Instap	NT2	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Klare taal	NT2 - grammatica	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Krant en klaar	NT2 - lezen	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Leerwoordenboek Nederlands	NT2 - woordenschat	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Lees mee >> NT2	NT2 - lezen	Methode	ja
Leesboekjes serie "Flitsen"	NT2 - lezen	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	ja
Leesboekjes serie "Heftige Historie"	NT2 - lezen	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	ja
Lezen doe je overal	NT2 - lezen	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee

Lezen in alle vakken	NT2 - lezen	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Lezen las gelezen	NT2 - lezen	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Loverboy; een gevaarlijke liefde	NT2 - lezen	Leesboek	nee
LOWAN-VO startpakket NT2	NT2	Lesmateriaal tbv lessenreeks	ja
Match	NT2	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Melkweg lezen	NT2 - alfabetisering	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Muiswerk	NT2	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Nederlands in beeld	NT2 - spreken	Methode	nee
Nieuwsbegrip	NT2 - lezen	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
NT2Taalmenu	NT2	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Oefenen.nl	NT2	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Op schrift	NT2 - schrijven	Lesmateriaal tbv lessenreeks	ja
Posterproject VO	NT2 - spreken	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Reality reeks	NT2 - lezen	Leesboek	nee
Roan gaat te ver	NT2 - lezen	Leesboek	ja
Samen lezen	NT2 - lezen	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Schrijven in nederland	NT2 - schrijven	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Schrijven op B1	NT2 - schrijven	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Serie "De leesstraat"	NT2 - lezen		nee
Stap 1	NT2	Methode	nee
Start!-krant	NT2	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Stenvert Woordenschat NT2	NT2 - woordenschat	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Taal in blokjes	NT2	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Taalklas.nl Plus	NT2	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Taalraps	NT2 - spreken	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Taalriedels	NT2 - spreken	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Taaltempo Nederlands	NT2 - spreken	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Troef reeks	NT2 - lezen	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Typisch nederlands	NT2 - lezen	Leesboek	nee
Van A tot Z	NT2 - alfabetisering	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Van Sinterklaas tot Suikerfeest	NT2 - lezen	Leesboek	ja
Van start	NT2	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Verder lezen	NT2 - lezen		nee
Verhalen van Nasreddin Hodja	NT2 - lezen	Leesboek	ja
Vooruit	NT2		nee
Vrienden voor het leven	NT2 - lezen		nee
Zebra	NT2	Methode	ja
Zeg t eens	NT2		ja

--	--	--	--

* ISK specifiek betekent hier: bedoeld voor anderstalige jongeren in de leeftijd van 12-18 jaar

Rekenen/wiskunde

Titel	Type materiaal	ISK specifiek?*
FFLeren Rekenen	Methode	nee
Muiswerk	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Nieuwsrekenen	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Oefenen.nl	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Startrekenen	Methode	nee
Wiskundetaal	Lesmateriaal tbv lessenreeks	ja
Wiskunde 0-1-2-3	Lesmateriaal tbv lessenreeks	ja

* ISK specifiek betekent hier: bedoeld voor anderstalige jongeren in de leeftijd van 12-18 jaar

Maatschappijleer / burgerschap

Titel	Type materiaal	ISK specifiek?*
Bagage	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Basic krant	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Kies 1	Methode	nee
Nederland van toen tot nu	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Rechten van alle kinderen	Leesboek	nee
Typisch nederlands	Leesboek	nee

* ISK specifiek betekent hier: bedoeld voor anderstalige jongeren in de leeftijd van 12-18 jaar

Geschiedenis / Aardrijkskunde / Economie

Titel	Vak	Type materiaal	ISK specifiek?*
Leesboekjes serie "Heftige Historie"	Geschiedenis	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	ja
Nederland van toen tot nu	Geschiedenis	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee

* ISK specifiek betekent hier: bedoeld voor anderstalige jongeren in de leeftijd van 12-18 jaar

Biologie / Verzorging

Titel	Type materiaal	ISK specifiek?*
Gezond bezig met taal	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee

Engels

Titel	Type materiaal	ISK specifiek?*
Bang the Button!!!	Spelvorm	nee

Holmwood's English Premium	Methode	nee
New Headway	Methode	nee
Newswise	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Stepping up	Methode	nee
The Chatterbox	Spelvorm	nee
* ISK specifiek betekent hier: bedoeld voor anderstalige jongeren in de leeftijd van 12-18 jaar		

LOB / mentorlessen

Titel	Vak	Type materiaal	ISK specifiek?*
Aan de slag	Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB)	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
Beroepenkaarten	Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB)	Spelvorm	nee
HAVO/VWO stageboek	Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB)	Lesmateriaal tbv lessenreeks	ja
Leefstijl, methode en energizers	Mentoraat / sociale vaardigheden	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Mijn Loverboy; verloren onschuld	Mentoraat / sociale vaardigheden	Leesboek	nee
PRO Stageboek	loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB)	Lesmateriaal tbv lessenreeks	ja
Roan gaat te ver	Mentoraat / sociale vaardigheden	Leesboek	ja
Sterk aan het werk	Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB)	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee
VMBO Stageboek	Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB)	Lesmateriaal tbv lessenreeks	ja
Vragen in alle vakken	Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB)	"Los" lesmateriaal (ondersteunend/aanvullend)	nee
Welkom op School	Mentoraat / sociale vaardigheden	Methode	ja
Zo werkt het	Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB)	Lesmateriaal tbv lessenreeks	nee

Creatieve vakken

Titel	Vak	Type materiaal	ISK specifiek?*
Drama maakt mijn hoofd weer blij	Drama	Methode	ja

Bijlage 4 – overzicht gebruikt materiaal

NT2

Titel	Vak	Aantal keer genoemd
7 / 43	NT2 - alfabetisering	4
ABC-doe je mee?	NT2 - luisteren	2
Alfalfa	NT2 - woordenschat	1
Alfaschrift	NT2 - schrijven	1
Andere taal	NT2	1
Anders nog iets?	NT2 - luisteren	3
Avi boeken	NT2 - lezen	4
Basic krant	NT2	2
Basisgrammatica	NT2	1
Beeldtaal	NT2	1
Beter Lezen	NT2 - lezen	7
Bieblezen	NT2 - lezen	1
Boeken boeien	NT2 - lezen	1
Breekijzer	NT2	3
Code Plus	NT2	2
Contact (hoofdmethode)	NT2	1
De liedjestuin	NT2 - luisteren	1
De Sprong	NT2	1
Delftse methode	NT2	1
Deviant	NT2	2
Disk	NT2	5
Eenvoudige basisgrammatica NT2	NT2 - grammatica	2
Eigen materiaal	NT2	10
Examentrainer Schrijven B1	NT2 - schrijven	1
Gilde woordenschat	NT2 - woordenschat	1
Gamma@foon	NT2	1
Horen zien en schrijven	NT2	6
Ijsbreker	NT2	7
In gesprek	NT2 - spreken	2
Indiflex Schrijven	NT2 - schrijven	1
Instap II	NT2 - schrijven	1
Interpunctie	NT2	1
Je kan me wat	NT2 - woordenschat	1
Jeugdjournaal	NT2 - luisteren	4
Klare taal	NT2	6
Krant en klaar	NT2 - lezen	1
Lees mee >> NT2	NT2 - lezen	1

Leesboeken en leeskasten op niveau P1	NT2 - lezen	1
Leren spreken	NT2 - luisteren	1
Lezen doe je overal	NT2 - lezen	3
Lezen las gelezen	NT2 - lezen	2
Lingua Incognita	NT2 - luisteren	1
Luisteren op B2	NT2 - luisteren	1
Melkweg lezen	NT2 - lezen	2
Muiswerk	NT2	3
Nederland van toen tot nu	NT2	1
Nieuwe burens	NT2 - schrijven	1
Nieuwsbegrip	NT2	10
Nt2taalmenu	NT2 - lezen	1
Oefenen.nl	NT2	3
Ojee, Schrijven Aaah Twee	NT2 - schrijven	1
Op niveau	NT2	1
Op schrift	NT2 - schrijven	6
Op weg	NT2	1
Oren in de knoop	NT2 - luisteren	3
Posterproject	NT2 - woordenschat	1
Samen lezen	NT2 - lezen	3
Schooltaalwoorden	NT2	2
Schrijven in Nederland	NT2 - schrijven	5
Speeltaal	NT2	1
Spellingsschakels	NT2 - schrijven	1
Spijker op de kop	NT2 - woordenschat	1
Spreek Actief	NT2 - luisteren	1
Spreektaal	NT2 - spreken	1
Spreken op B2	NT2 - luisteren	1
Sprintwoorden VMBO 1	NT2	1
Squla	NT2	1
Staatsexamens (oefenexamens)	NT2	2
Stap 1	NT2	1
Start!-krant	NT2 - lezen	1
Station Nederlands	NT2 - lezen	1
Stenvert	NT2 - woordenschat	4
Taal in blokjes	NT2	1
Taalplek	NT2 - woordenschat	1
Taalraps	NT2 - spreken	1
Taalriedels	NT2 - luisteren	2
Taaltrap	NT2	1
Talent (VO)	NT2	1
Tekst in zicht	NT2 - lezen	1

Teksten op Maat	NT2 - lezen	1
TPR (methode de Ru)	NT2	1
Trefwoord	NT2	1
TV-weekjournaal	NT2 - luisteren	1
Uitspraaktrainer	NT2 - luisteren	1
Veilig in stapjes	NT2	1
Veilig leren lezen	NT2	2
Verder lezen	NT2 - lezen	3
Weet wat je leest	NT2 - lezen	1
Werkboek Basisgrammatica NT2	NT2	1
Werkboek grammatica (mies van westen)	NT2	1
Werkschrift spelling	NT2	1
Werkschrift woordenschat	NT2	1
Werkwoorden op rij	NT2	1
Werkze krant	NT2 - lezen	1
Woordenhaai	NT2	1
Woordenschatkamer	NT2	1
WRTS.nl	NT2 - woordenschat	1
Zebra	NT2	9
Zeg t eens	NT2 - spreken	4
Zoekend lezen	NT2 - lezen	1

Rekenen / wiskunde

Titel	Aantal keer genoemd
BaReKa toets	1
Blokboeken	1
Deviant	2
Eigen materiaal	3
FF rekenen	1
Getal en ruimte	5
Moderne Wiskunde	2
Muiswerk	3
Remelka	1
Slagwerk	1
Smart rekenen	1
Startrekenen	9
Wiskunde 0-1-2-3	1

Maatschappijleer / burgerschap

Titel	Aantal keer genoemd
-------	---------------------

Bagage	1
Blikopener	1
Eigen materiaal	4
Kies	1
Kijk op Nederland	4
Plein M	1
Taalniveau	1
Typisch Nederlands	2
Van sinterklaas tot Suikerfeest	1
Welkom in Nederland	2
Wijzer! (enkele onderdelen)	1

Geschiedenis / Aardrijkskunde / Economie

Titel	Vak	Aantal keer genoemd
Buitenland	Aardrijkskunde	1
Economisch bekeken	Economie	1
Eigen materiaal	Geschiedenis	3
Eigen materiaal	Economie	3
Eigen materiaal	Aardrijkskunde	4
Fenix	Geschiedenis	1
Geo	Aardrijkskunde	1
Geschiedenis Werkplaats	Geschiedenis	1
Pincode	Economie	1

Biologie / verzorging

Titel	Vak	Aantal keer genoemd
Biologie voor jou	Biologie	2
Eigen materiaal	Biologie	2
Eigen materiaal	Verzorging	2
Nectar	Biologie	1
Schooltaalwoorden biologie	Biologie	1
Taal op school	Biologie	1
Werkportfolio	Verzorging	1
Wikipedia	Biologie	1

Engels

Titel	Aantal keer genoemd
Choices	1
Eigen materiaal	2

Face-to-face	1
Grammar in use	1
New challenges	1
New Headway	2
New interface	1
Newswise	1
Stepping stones	1
Taaldorp	4

LOB / mentorlessen

Titel	Vak	Aantal keer genoemd
Eigen materiaal	Mentoraat / sociale vaardigheden	2
Eigen materiaal	Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB)	2
Knap Kind	Mentoraat / sociale vaardigheden	1
Leefstijl, methode en energizers	Mentoraat / sociale vaardigheden	1
Stageboeken	Mentoraat / sociale vaardigheden	1
Welkom op School	Mentoraat / sociale vaardigheden	3
Zo werkt het	Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB)	1

Creatieve vakken

Titel	Aantal keer genoemd
Beeldijdehand.nl	1
Drama maakt mijn hoofd weer blij	2
Eigen materiaal	9
Handvaardigheid, een serie les ideeën voor het basisonderwijs	1
Lesbeeld.nl	1
Tekenenenzo.blogspot.nl	1
Tekenlesjes.blogspot.nl	1
Tekenvaardigheid voor de basisschool	1